

שיעורי ליל שבת

שיעור מזרינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 202 – תשפ"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

האם יש חיוב לחזר אחר ברכת כהנים?

בעל קורא שבירך את הברכה שלאחריה במקום העולה מתוך הרגלו, האם צריך העולה לשוב ולברך?

מעשה באחד מבתי הכנסיות שהלוי היחידי שם היה בדרך כלל בעל הקורא, ומחמת כן היה רגיל לעלות באופן קבוע לעליית לוי, ובאחד מן הימים הגיע לשם לוי נוסף והעלוהו לעליית לוי, אלא שלאחר הברכה הראשונה והקריאה, סיים בעל הקורא ובירך מתוך הרגל את הברכה שלאחריה ולא הספיק העולה לעוצרו עד שסיים את ברכתו, ויש לדון האם עלתה ברכה זו, או שהיא לבטלה וצריך העולה לחזור ולברך את הברכה שלאחריה.

והנה בגמ' מגילה (כא ע"ב) כתיב 'והאידנא דכולהו מברכי לפניא ואחריה היינו טעמא דתקיננו רבנן גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין', והיינו שבתחילה רק העולה הראשון מתוך השבעה קרואים היה מברך את הברכה שלפניה, והאחרון בירך את הברכה שלאחריה, ומפני הנכנסין באמצע קריאת התורה והיוצאין תיקנו חכמים שכל עולה מברך לפניא ואחריה.

ופירש רש"י שהנכנסין באמצע קריאת התורה לא ידעו שיש ברכה ראשונה והיוצאין באמצע קריאת התורה לא ידעו שיש ברכה אחרונה, והמאירי מביא דיש שפירשו שחובת הברכה על קריאת התורה היא חובת ציבור, ועל כן יהיה חסר לאותם הנכנסין והיוצאין ברכה אחת.

ומבואר שנחלקו רבותינו הראשונים האם חובת הברכה היא חובת ציבור או חובת העולה, דרש"י ס"ל שזהו חובת העולה ועל כן כל התקנה היא כדי שיידעו הנכנסין והיוצאין שיש ברכה כזאת, ומאידך לדעת המאירי כיון שזהו חובת ציבור אף הנכנסין והיוצאין מחויבים בזה, ועל כן תקינו שכל העולים מברכין. ↓

יש לדון במי שהתפלל שחרית בבית הכנסת ולא היה שם כהנים בתפילה או שהתפלל ביחידות בביתו, האם מחויב לחזר אחר ברכת כהנים או לאו.

וזכרנו בילדותי כשהתגוררנו בירושלים בשכנות עם הגאון רבי משולם דוד סאלאוויצ'יק זצ"ל בנו של מרן הגר"ז שהיה מתפלל ביחידות בביתו כיון ששם היה מכוון יותר, וכידוע בבריסק סברו שתפילה בציבור אינה חובה גמורה, ומ"מ חיזר הגאון זצ"ל אחר ברכת כהנים והיה הולך במיוחד בכל יום לבית הכנסת 'הר צבי' כדי לשמוע את ברכת הכהנים.

ואף רבינו מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל כשנסע למסעות החיזוק בחו"ל בירר שבסמיכות למקום האירוח יהיה בית כנסת של בני חלב שבו יוכל לבוא ולשמוע ברכת כהנים, כיון שבקהילה זו נושאים הכהנים את כפיהם בכל יום כנהוג בא"י, בשונה משאר בני חו"ל שרק בחגים בתפילת מוסף נושאים הכהנים את כפיהם.

אך ממנהגו של הגרא"ל אין ראייה גמורה שיש לחזר אחר ברכת כהנים מכיון שסבר דתפילה במנין היא חובה גמורה, וכיון שתקנו חכמים שלא לישא כפים בלא תפילה (כלשון הביאואה"ל ריש סי' קכ"ח) על כן רצה שתפילתו תהא מושלמת.

ונידון נוסף יש לדון במנין שהיה בו רק כהן אחד, שמבואר בתוס' במנחות (מד ע"א) דכיון שמפורש בקרא "אמור להם" לשון רבים על כן האמירה היא רק לרבים ולא ליחיד, וכיון שבלי הכרזת 'כהנים' אין הכהנים מחויבים לברך כדכתיב 'אמור להם' על כן כשיש כהן אחד חיובו הוא רק מדרבנן, ויש לדון האם לאחר ששמעו את הברכה מכהן אחד יש ענין לחזר אחר ברכת כהנים דאורייתא או לאו.

והנה בספר חרדים (פ"ד עשה י"ח הביאו הביאואה"ל בריש סי' קכח, וכן מביא השערי תשובה שם) כתב דכשם שיש מצוה על

ובנידונינו אי נימא שזהו חובת ציבור אי"ז משנה אם בירך העולה או הבעל קורא, אך לדעות שזהו חובת העולה לכאור' ברכת הבעל קורא היא לבטלה וצריך העולה לחזור ולברך ברכה אחרונה.

אלא דבשו"ע (קלט ס"ג) כתב 'סומא אינו קורא לפי שאסור לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב', וברמ"א שם בשם המהרי"ל נחלק וכתב 'דעכשיו סומא קורא כפי שאנו מקרין בתורה לעם הארץ', ומבאר הגר"א (סק"ד) וז"ל "ומהרי"ל כתב דמברך על קריאת הש"ץ כמ"ש בירושלמי שאחד קורא ואחד מברך", ומבואר בדברי הגר"א דחייב הברכה הוא על הבעל קורא והעולה מוציאו מדין שומע כעונה, ומה"ט אף סומא יכול לעלות ולברך.

וא"כ בנידונינו למבואר בהגר"א שפיר דמי שהרי המחויב האמיתי הוא הבעל קורא, והעולה רק מוציאו מדין שומע כעונה, וא"כ כאשר הבעל קורא קדם ובירך ודאי שעלתה ברכתו, והרי זה דומה לחתן שהקדים את מסדר הקידושין ובירך 'אשר אסר לנו את הארוסות' דודאי שעלתה ברכתו, שהרי אף מסדר הקידושין מוציא בזה את החתן שמחויב בדבר.

אלא שפשוט דכ"ז דוקא במקרה דידן שקדם הבעל קורא ובירך, אך אם אחד מן הקהל חטף ובירך ברכתו לבטלה וצריך העולה לחזור ולברך, שהרי הברכה אינה שלו, ובעל הקורא לא התכוין לצאת ממנו ידי חובתו.

ויש להקשות על דברי הגר"א מדברי הרמ"א (בסי' קמ ס"א) דכתב השו"ע שם דהקורא בתורה ונשתתק העומד יתחיל ממקום שהתחיל הראשון ויברך בתחילה ובסוף, וכתב הרמ"א שם דאפילו בזמן הזה ששליח ציבור קורא דינא הכי ואם נשתתק העולה צריך העולה השני לברך תחילה וסוף, ולכאורה לדברי הגר"א אמאי צריך העולה לברך ברכה ראשונה הרי כבר יצא הש"ץ מברכת הראשון, ואין הוא צריך אלא ברכה שלאחריה.

אך באמת אין מקום להקשות כן דנשתתק היינו באמצע הקריאה דעי"ז בטלה קריאתו, וכיון שצריך לחזור מתחילה הקריאה ממילא יש לחזור אף על ברכתו הראשונה, אבל באמת בנשתתק בסוף הקריאה שפיר יכול הש"ץ לברך ברכה אחרונה. ↓

הכהנים לברך כך יש מצוה על ישראל להתברך, ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' כ' אות כ"ג) העלה דמשום כך יש חיוב גמור על כל אחד מישראל לחזור אחר ברכת כהנים ולבוא כשהוא בעיר לבית הכנסת שיש שם כהנים כדי לשמוע הברכה.

אלא שבריטב"א בסוכה (לא ע"ב) מפורש להדיא שלא כדברי החרדים שכתב דאין על ישראל מצוה להתברך, והנפק"מ היא באדם העומד באמצע שמו"ע והתחילו הכהנים לברך, דדעת הגר"מ פינשטיין שם והגרש"ז אויערבך (תפילה נשיאת כפים אות ג) דיש עליו להפסיק בשתיקה ולשמוע את ברכתם שהרי יש עליו חיוב להתברך.

ומאיך דעת הגר"ש אלישיב (הערות סוטה ל"ח ע"ב) שהיות והריטב"א נחלק על החרדים, ושאר הראשונים לא הזכירו שיש מצוה על הישראלים על כן אסור לו להפסיק שהרי אסור להפסיק אפי' בשתיקה באמצע שמו"ע.

וכן דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"א סי' עז) שאסור לו להפסיק אלא שסברתו היא משום שעוסק עתה במצות התפילה ומבואר בריטב"א (סוכה כ"ה ע"א) שעוסק במצוה לא רק נפטר מן המצוה אלא אסור לו לעסוק במצוה האחרת, ולכן אסור לו להפסיק בשביל ברכת כהנים.

אלא שדבריו צ"ב כיון שברכת כהנים אינה נחשבת למצוה אחרת אלא היא חלק מן התפילה שהרי חז"ל קבעו אותה על סדר התפילה, ולכן כשמפסיק אי"ז נחשב כעוסק במצוה אחרת אלא באותה המצוה, ולהלכה הוראת מרן החזו"א היא שהמתפלל ושומע ברכת כהנים רשאי להפסיק אבל אין חייב בכך.

שמעו ברכת כהנים מכהן יחיד

האם יש לחפש אחר ברכת כהנים דאורייתא

ועדיין יש לדון במי שהתפלל במנין שלא היה בו אלא כהן אחד האם יש ענין לחזור אחר ברכה משני כהנים בכדי להתברך בברכת כהנים דאורייתא או לאו, והנה במנ"ח (בסי' שעה) מחדש דאף שכהן אחד אינו מחויב מדאורייתא בברכת כהנים אך כאשר הוא מברך יש לו בזה מצוה קיומית מדאורייתא.

אך פשטות דברי התוס' במנחות הנ"ל אינו כן, דמשמע מדבריהם שכל מצוותו היא רק מדרבנן, וא"כ כפי שמצות הכהן היא מדרבנן אף הישראלים השומעים לא יוצאים אלא מדרבנן וא"כ מוטל עליהם לכאורה לחזור אחר ברכת כהנים דאורייתא.

ברכת 'וציותי את ברכתי' בשמיטה דרבנן

אמנם בשו"ע (קמא ס"ב) כתב "ומכל מקום צריך הוא לקרות עם השליח ציבור כדי שלא תהא ברכתו לבטלה", והקשה בביתור הלכה שם (ד"ה לבטלה) דהרמ"א הנ"ל שכתב דאף הסומא עולה לתורה היה צריך לחלוק גם בזה דלפי שיטתו אף אם אינו קורא עם הש"ץ שפיר דמי.

וכתב דאפשר שסמך בזה על דבריו שלעיל גבי סומא, ועוד הוסיף ויותר נראה לומר דלא סמך הרמ"א על דברי מהר"ל אלא לגבי סומא ועם הארץ דאם לא יקראום לעולם איכא כיסופא טובא וגם אתו לאנצויי, אבל כשהוא בקי בקריאה בודאי מחויב לקרוא עם הש"ץ דהא כבר כתב בעצמו בדרכי משה שלא נראה לו דברי מהר"ל אלא דברי הב"י דאם אינו יכול לקרות עם הש"ץ אין יכולין לקרותו לתורה.

ולדברי הביה"ל הללו אף לדעת הרמ"א ברכת העולה אינה על קריאת השליח ציבור אלא על קריאת עצמו דלא מסתבר שיברך העולה על קריאת השליח ציבור, וכל דברי הגר"א הם רק בסומא שאינו יכול לקרוא בעצמו, ולפי"ז בנידונינו למרות ברכת הש"ץ צריך העולה לחזור ולברך פעם נוספת את הברכה שלאחריה, ועדיין צ"ע להלכה.

אלא שנראה לומר בזה דבר חידוש, דהנה בשנה הבאה אנו נכנסים לשנת השמיטה, ודעת הסמ"ע (ח"מ סי' ס"ז סק"ד) דכיון ששמיטה בזמן הזה היא מדרבנן לא שייכת בה הבטחת התורה של 'וציותי את ברכתי', אולם החזו"א (שביעית סי' י"ח סק"ד) נחלק עליו וטעמו דהתורה היא המצווה אותנו לשמוע בקול חכמים וגזרותיהם ועל כן ודאי שאף בשמיטה דרבנן שייכת ברכה זו.

ורואים אנו בחוש ויש בזה עדויות לאין מספר שאף שומרי השמיטה בזמן הזה יש להם את הברכה של 'וציותי את ברכתי', ושמעתי מרבינו הגרא"ל שטיינמן שאין מכאן ראייה שלא כדברי הסמ"ע אלא לאחר שהחזו"א הכריע כן והוא בתרא הסכימו עמו משמים ומכח פסק החזו"א מתברכים משמים.

ועכ"פ חידש לנו החזו"א שבכל מצוה שבקיום המצוה מדאורייתא יש ברכה אף בקיומה מדרבנן שייכת ברכה זו, ועל כן נראה לומר דאמנם ברכת כהנים ביחיד היא מדרבנן אבל כפי שבשמיטה דרבנן יש את הברכה של התורה כך גם בברכת כהנים דרבנן יש את ברכת התורה (וש"ר מכתב הגרש"א שטרן שליט"א בספר 'אשא כפי' שכתב כן).

וכבר כתב הרמב"ם בהלכות נשיאת כפים (פט"ו ה"ז) וז"ל "ואל תתמה ותאמר ומה תועיל ברכת הדיוט זה, שאין קיבול הברכה תלוי בכהנים אלא בהקב"ה שנאמר ושמך את שמי

אל בני ישראל ואני אברכם הכהנים עושים מצותן שנצטוו בה והקב"ה ברחמיו מברך את ישראל כחפצו", וכיון שהקב"ה מברך את ישראל והכהנים הם רק הצינור להעביר את הברכה לכך כפי שבברכת כהנים דאורייתא יש את ברכת הקב"ה כך בברכה דרבנן כיון שהתורה היא המצוה לשמוע בקול חכמים על כן יש את ברכת הקב"ה גם בברכה זו.

וממילא נמצא דציבור ששמעו ברכת כהנים מיחיד אף שמצות הכהן היא מדרבנן יש להם את ברכת הקב"ה ואינם צריכים לתור אחר ברכת כהנים מדאורייתא שהרי ישראל אינו מחויב במצוה אלא בקבלת הברכה (ואמנם מו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל כשהיה מתפלל במנין שהיה בו רק כהן אחד היה מחזור אח"כ אחר מנין שיש בו שני כהנים).

אין נשיאת כפיים בלא שמחה

כתב השו"ע (סי' קכ"ח סי' מ"ד) וז"ל "כהן אף על פי שהוא פנוי נושא את כפיו", והרמ"א כתב ע"ז "ויש אומרים דאינו נושא כפיו דהשרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה והמברך יש לו להיות בשמחה ונהגו שנושא כפיו אע"פ שאינו נשוי ומכל מקום הרוצה שלא לישא כפיו אין מוחין בידו" (ובשו"ת אור לציון (ח"ב ט, ה) כתב אע"פ שמעיקר הדין רווק צריך לעלות לדוכן מכל מקום ביום בו הוא מרגיש עצבות ראוי לחוש לדעת הסוברים שאין לברך).

ולכאורה דברי הרמ"א הללו סותרים לדבריו בסעיף הקודם (מג) דפסק השו"ע שם דאבל תוך שבעה לא יישא את כפיו, וברמ"א שם פסק שבכל שנת האבל אינו נושא את כפיו מחמת עצבונו, וא"כ מדוע לגבי רווק מסיק הרמ"א שהמנהג שנושא את כפיו.

לא היכול עושה, אלא העושה יכול!

מרן הרב שך זצ"ל היה אומר משפט שהוא יסוד לכל דרכי החיים, 'לא מי שיכול עושה, אלא מי שעושה יכול'.

והיינו שהאדם חושב שהעשיה תלויה ביכולותיו או לפחות במה שהוא חושב שזהו יכולותיו, אך האמת אינה כן אלא אחר העשיה נמשכים היכולות, וכמה שהאדם יעשה יותר כך יגדלו יכולותיו.

אלא דיש לחלק בין רווק שאינו שמח לבין אבל הנמצא בעצבות, דאבל נמצא בעצבות ועל כן אינו נושא את כפיו אך רווק אינו עצוב אלא רק 'אינו שמח' ועל כן נושא את כפיו, ובאמת דמחמת כן נוהגים בחו"ל שאין הכהנים נושאים את כפיהם אלא ביר"ט כיון שרק ביר"ט נמצאים הכהנים בשמחה הראויה לברכת כהנים עי' ברמ"א שם.

ענין השמחה לברכת כהנים

וצריך להבין מה ענין השמחה אצל ברכת כהנים, וכבר תמה על שיטות אלו בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' פ"ה) מנין המקור שצריך להיות בשמחה בברכת כהנים ולבטל מצות עשה משום כך (ובדרך דרוש שמעתי מחכ"א שצריך הכהן לברך את עם ישראל 'באהבה', וכשאדם לא שמח אין יכול לברך באהבה, אלא דעכ"פ צ"ב וכי משום חסרון השמחה יבטל מצות עשה).

ויש לבאר שהרי כתב הרמב"ם שם שהקב"ה הוא המברך את עם ישראל

דרך הכהנים, וכפי שבנבואה מבואר ברמב"ם הל' יסודי התורה (פרק ז' הלכה ד') שאין נביא מקבל נבואה אלא מתוך שמחה ולכך היו הנביאים עם כינור ותוף בידיהם וכדכתיב 'ותקח מרים הנביאה את ה-תוף בידה' (שמות טו כ) והיינו התוף בהא הידיעה שהיתה מחזיקה אצלה תמיד מחמת נבואתה ומשום כך הזכירה כאן התורה מרים הנביאה (וזהו מה שכתוב ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות ופרש"י "מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה עושה להם ניסים והוציאו תופים ממצרים", ומדוע פרש"י כן רק על שאר נשים ולא על מרים עצמה, כי למרים היה תוף תמיד שהרי היתה נביאה), ומהו בעצם נבואה שהקב"ה מעביר מסר לעם ישראל דרך פיו של הנביא ולכך אף ברכת כהנים יש לה בחינה של נבואה דהקב"ה מעביר את ברכתו לעם ישראל דרך הכהנים ולכך היא נאמרת דוקא מתוך שמחה.

ושוב הראו שהדברים מפורשים בתורת חיים (ב"ק נ"ה ע"א) וז"ל: וטעם הענין שהחלום הרע מתבטל ומתהפך לטובה בשעת ברכת כהנים כשאומר רבש"ע אני שלך וכו', נראה לפי שהחלום הוא אחד מששים בנבואה, וידוע שכל דבר רע בטל בששים, וברכת כהנים כדמות נבואה היא שהכהן העולה לדוכן לברך את ישראל הרי הוא כמתנבא דענין הנבואה הוא שמכריז ומשמיע לעם מה שצוהו השם מגזרת נב שפתים, אף הכהן מכריז ומשמיע מה שצוהו השם לאמר לישראל הברכות הללו, ועי' בדרשות חת"ס השלם (שבועות עמ' תקכ"ו) שמסכים לדברי התורת חיים ומבאר לפי"ז את דברי המהר"ל דאין תענית חלום בעצרת.

מכתב הגאון רבי אברהם רוט שליט"א רב קהילת יוצאי חברון ומו"צ קרית הרצוג על גליון 201

בענין הפולמוס בהעמדת גוי ברחוב ז'בוטינסקי כדי שיעביר את העגלות בשב"ק

לכבוד מורינו הגאון הרב מרדכי בונם זילברברג שליט"א

יש"כ על דברי התורה ערבים שאתם שולחים ואנו זוכים להמשיך ולהפיץ אותם בבית המדרש דיוצאי חברון קרית הרצוג [ובעוד מקומות] ויש בזה זיכוי הרבים של ממש.

בעניין הפתרון להעביר חפצים ע"י גוי ברה"ר עמד בזה בספר מלכים אמניך [פ"ז הערה ד'] והביא מה"שערי ציון" [שהחזו"א מתייחס אליו בספרו בחרדת קודש] וכן מה"בית הלוי" כמו שכתבתם.

בברכה אברהם רוט

המספר הישיב בקול הלשון לשיעורי מורינו הגרמ"ב זילברברג שליט"א בספר 'שב שמעתתא'

03 - 6171027